

Forsking og høgare utdanning

Vidar Lehmann, Universitetet i Bergen

Av sakspapira framgår at vi som er samla her, skal hjelpa til i førearbeidet med eit strategidokument som skal gjera at det nye organet – kva det nå blir kalla – kan koma greitt i gang med målretta arbeid.

Inngåande signal er at det nye organet sin kjernefunksjon skal vera som kompetansesenter, og at det skal ha ei brei samfunnsmessig ankring.

Referanseramma for mitt vedkomande er eit medisinsk universitetsmiljø. Fråsett den spesifikke medisinske terminologi vil eg likevel tru at problemstillingane ikkje er heilt ulike i fleire andre naturvitskaplege og truleg og nokre humanistiske miljø.

Likevel vil eg starta breitt, med å peika på at utover det å vera kommunikasjonsmiddel for fagleg informasjon, har språket i mitt fagmiljø og viktige funksjonar som identitetsberar og som indikator på status, haldningar og ambisjonar, både av fagleg og sosial art. Sist, men ikkje minst er språk makt. Den som herskar over språket, har og makt på scena for naturvitskapleg forskning og undervising, både den høyrde og skrivne

Alt nå, før eg har sagt så mykje, har fleire av dykk truleg for lengst gjort seg opp ei meining om både kor eg kjem frå og kva eg står for, kan henda til og med kva grein i medisinen eg tilhøyrer. At det ikkje er kirurgi, har de i alle høve sikkert oppfatta. Slik er språket.

Eg skal ikkje forfylgja dette vidare, men berre peika på at språkbruk og i slike miljø som mitt er vidfemnande, grip djupt inn både i kjenslelivet og i maktstrukturane og er difor viktig. Ynskjer du at språk ikkje skal vera makt og politikk, kan du vera rimeleg trygg på at andre syter for at det blir det.

Tradisjonell norsk språkleg røyndom er litt meir samansett enn dansk, kanskje og svensk. I høve til EU-fellesskapet er likevel vår indre situasjon enkel, ved at EU har fleire store, ulike språksamfunn som sterkt treng ein nærare dialog. Der som her er det likevel eit netto einvegskjørt press på dei små språkgruppene til å tileigna seg og stadig oftare bruka majoritetsspråket.

Eg vonar at alle i utgangspunktet godtek at mangfaldet og tradisjonstilknytninga i språka er ein verdi i seg sjølv, og som, rett utfalda, gjev ein rik og levande kulturarv vidare i stor-samfunna. Eg ser difor ikkje nokon rettkjend motsetnad mellom dette og verdet av eit eller fleire tverrgåande ”kommunikasjonsspråk”.

Det er tvert om mi faste tru at grundig og tidleg munnleg og skriftleg læring av morsmålet er heilt avgjerande for å utvikla tileigningsevne både for nye språk, fagspråk og faktisk og for tenkjeevna generelt. Samstundes er det dette som vernar minoritetsspråka mot utsletting.

Så attende til det vi er inviterte til å svara på:

A Utfordringar og problem i mitt fagområde

- 1 Læra å bruka godt minst eit internasjonalt fagspråk, i praksis oftast engelsk.
- 2 Læra å nytta godt dagleg norsk språk både til undervising av studentar og til ålmenn formidling av fagleg innhald. I dette bør og liggja vidareutvikling av dei to faglege "minoritetsspråka" samisk og nynorsk.
- 3 Alltid vera nøye med å definera framandord og forkortingar – avstytingar, særleg ved bruk av forkortingar handlaust overførde frå amerikansk-engelsk faglitteratur. Spesielt dette siste er i ferd med å erstatta farne tiders latin som kryptisk og ekskluderande medisinsk språk.
- 4 Finna høvelege norske ord både for eksisterande og nye faguttrykk.
- 5 La vera å laga kaudervelsk av engelsk og norsk.

B Oppgaver for eit nytt språkorgan, generelt og i fagområdet

- 1 Ha oversikt over språklege kunnskapskjelder, samla og formidla kjernekunnskap om dei ulike norske språka (bokmål, nynorsk, samisk, finsk(?)).
- 2 Stimulera forskning og utvikling
- 3 Både i si samansetjing og via faggrupper ha nær tilknytning til og samarbeid med dei aktuelle universitets- og høgskulemiljøa.
- 4 Fremja "institusjonalisering" av dei viktigaste norske språkkompetansane.
- 5 Kommuniser med dei meir uformelle premissgjevarar for norsk språk (media, forlag, forfattarar, politikarar, sal/reklame/næringsliv, organisasjonar, og fagmiljø). Ein god del av dette kan truleg gjerast i samspel med dei ulike faggrupper.
- 6 Drøfta og leggja fram tilrådingar om god språkbruk og for den tilsvarende språkundervisinga i skulane.
- 7 Vera nasjonal ressursbase i språkpolitiske spørsmål.
- 8 Halda fram som "språkfredsorgan". Det trengst enno.

C Trengst nye vegar i norsk språkpolitikk? Ja, og her er nokre framlegg:

- 1 Styrkja dei faglege miljøa. Eit alternativ kunne vera å oppretta/styrkja universitetstilknytte nasjonale kompetansesentra, til dømes for bokmål i Oslo, nynorsk i Bergen, samisk (finsk?) i Tromsø og fagspråk i Trondheim. For å halda dette saman burde representantar frå kvar stad vera medlemmer i det nye organet.
- 2 Styrkja morsmålundervisinga på lærarhøgskulane og, samordna med dette, i skulane.
- 3 Premiera aktivt god norsk språkbruk i dei ulike samfunnssektorane.
- 4 Ha positiv omsut for god språkbruk i massepåverknadsstrukturane, mellom anna for å hindra hovudlaus samanblanding av angloamerikansk og norsk målbunad.
- 5 Auka innsatsen for å forma og og fremja bruken av gode, norske ord, og å laga nye når det er aktuelt.
- 6 Større varsemd med "skriftlegifisering" av populære framandspråklege taleord og vendingar.
- 7 La dialektane vera dialektar, men ikkje la det føra med seg ein urskog av valfrie skriveformer. Utan å stivna bør bokmål og nynorsk, på same måte som til dømes dei større europeiske språka, utvikla og stå fast ved visse, typiske kjerneelement, i staden for som det har vore ei stund nå, å føreslå eit så høgt tal valfrie former at ytterpunktta i dei to språka nær møtest.
- 8 Det bør ikkje vera eit særleg mål å arbeida aktivt for at bokmål og nynorsk skal tilnærmast kvarandre. Skal begge overleva, må dei ha særskilde kjenneteikn.
- 9 Styrkja framandspråksundervising og forskning.

- 10 Arbeida enno meir for toleranse, vyrndad og velvilje mellom dei ulike norske språkgruppene, og motverka aktivt det motsette. Dette kunne mellom anna etter kvart leia til større fridom enn nå for å nytta sitt "eige" skriftlege hovudspråk i offentleg samanheng, og samstundes tilføra oppmuntring og lettilgjengeleg assistanse i staden for mislukka press til å nytta alternativ målform.